

5. Strukturální změny

Analýza strukturálních změn v ekonomice vychází z teze, že s růstem ekonomické úrovně se mění výrobní a spotřební struktury. Strukturální změny v ekonomice jsou monitorovány na úrovni sektorů, zahraničního obchodu, investic, spotřeby obyvatelstva a průmyslové struktury.

- Trvalý pokles primárního sektoru** K dlouhodobé tendenci vývoje struktury ekonomiky patří pokles primárního sektoru (zemědělství, těžba surovin, rybolov), a to z 6,7 % hrubé přidané hodnoty v roce 1996 na 4,3 % v roce 2003. Na tomto vývoji se podílí především zemědělství, jehož pokles byl v daném období největší. Dlouhodobý trend souvisí nejen s vývojem domácí poptávky, ale i s mírou konkurenceschopnosti produktů primárního sektoru; v neposlední řadě pak s tendencí materiálové a energetické náročnosti ekonomiky.

Tab. č. 15 Hrubá přidaná hodnota

v %, b. c.

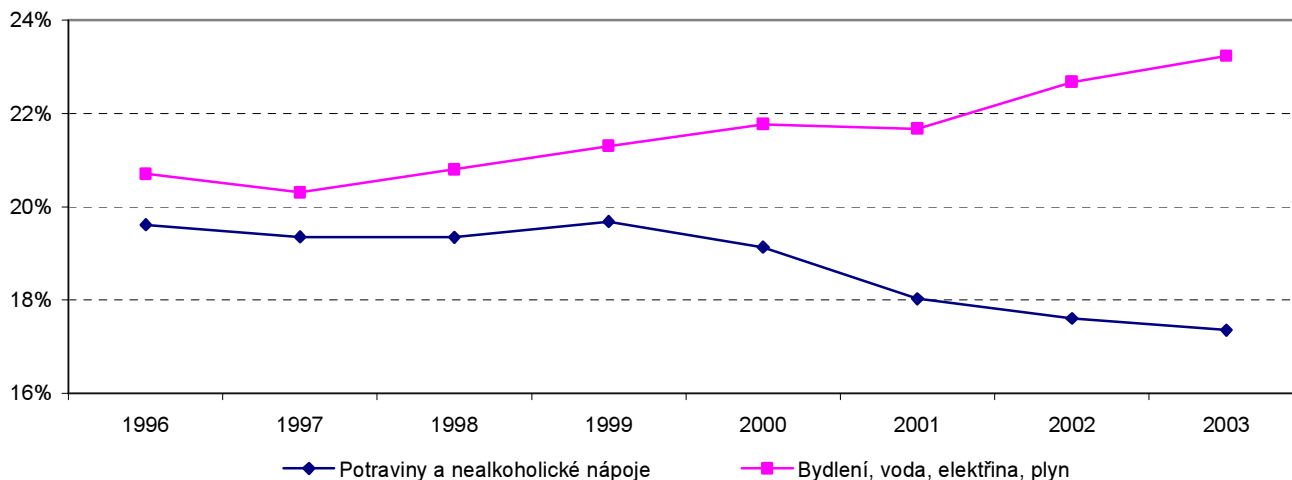
	OKEČ	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Primární sektor	A+B+C	6,7	6,0	5,8	5,1	5,3	5,1	4,5	4,1	4,3
Sekundární sektor	D+E+F	39,0	38,8	37,0	37,3	37,1	35,4	36,5	36,8	36,8
Terciární sektor	G-P	54,1	55,2	57,1	57,6	57,6	59,5	59,0	59,1	59,0

Pramen: ČSÚ

- Stabilita pozice sekundárního sektoru ve struktuře ekonomiky** Podíl sekundárního sektoru ve struktuře ekonomiky měl v letech recese sestupný trend, a to z 39,0 % v roce 1996 na 37,3 % v roce 1999. V následující vzestupné fázi hospodářského cyklu let 2000 až 2004 se však jeho podíl stabilizoval ve výši okolo 37 %, na němž se podílel především dynamický vývoj průmyslu. Sektor služeb zastavil zvyšování podílu na HDP v roce 2001. Na tomto vývoji participuje více faktorů, k těm nejdůležitějším patří pozastavení tvorby nových pracovních míst. Z mezinárodních porovnání vyplývá, že podíl služeb na HDP činí v EU kolem 70 %, v USA pak cca 80 %.

- Pokles podílu potravin ve spotřebě domácností** K trvalé tendenci vývoje struktury výdajů na konečnou spotřebu domácností patří pokles podílu potravin z 19,6 % v roce 1996 na 17,4 % v roce 2003. K segmentům trhu, který vykazuje střední tempo růstu výdajů patří nápoje, odívání a obuv, doprava, rekreace, kultura apod., které nezměnily výrazněji svůj podíl na celkové spotřebě domácností. Zvětšený podíl na spotřebě vykázaly pošty a telekomunikace (z 2,0 % v roce 1998 na 3,5 %), nájemné (z 10,9 % na 12,3 %) a bydlení, voda, elektřina a plyn (z 20,7 % na 23,2 %). Vývoj ve změně struktury spotřeby zrcadlí nejen pozměněnou poptávkovou profilaci, ale i změny v cenové struktuře.

Graf č. 24 Výdaje na konečnou spotřebu domácností
(podíl na celkových výdajích obyvatelstva, v % z b. c.)

Pramen: ČSÚ

- **Výrazné změny ve struktuře průmyslové výroby**

Pozice průmyslu v národohospodářské struktuře je stabilizovaná na úrovni kolem 30 %. Do souboru segmentů trhu, které do značné míry vyčerpaly svůj růstový potenciál, patří především odvětví lehkého a těžkého průmyslu, u kterých dochází k poklesu podílu na celkové průmyslové produkci. Patří k nim především potravinářský průmysl, jehož podíl se v letech 1995 až 2003 snížil o 4,5 p. b., textil o více než 2 p. b., usně o 1 p. b., ropné výrobky a koks téměř o 3 p. b. Na druhé straně k výrobkům, jež zvýšily svůj podíl na trhu s průmyslovými produkty, patří dopravní prostředky (růst o 4,5 p. b.) a elektrické a optické přístroje, které zvýšily svůj podíl z 9,1 % v roce 1996 na 13 % v roce 2003 a předstihly tak podíl dopravních prostředků (12,1 %). Dynamicky se vyvíjející skupinou jsou pryžové a plastové výrobky, jejichž podíl se zvýšil z 2,8 % v roce 1996 na 4,2 % v roce 2003. Změna struktury se vyvíjí pod tlakem růstu konkurenceschopnosti asijských výrobků u odvětví lehkého průmyslu a dále pod vlivem strukturální politiky multinationálních firem.

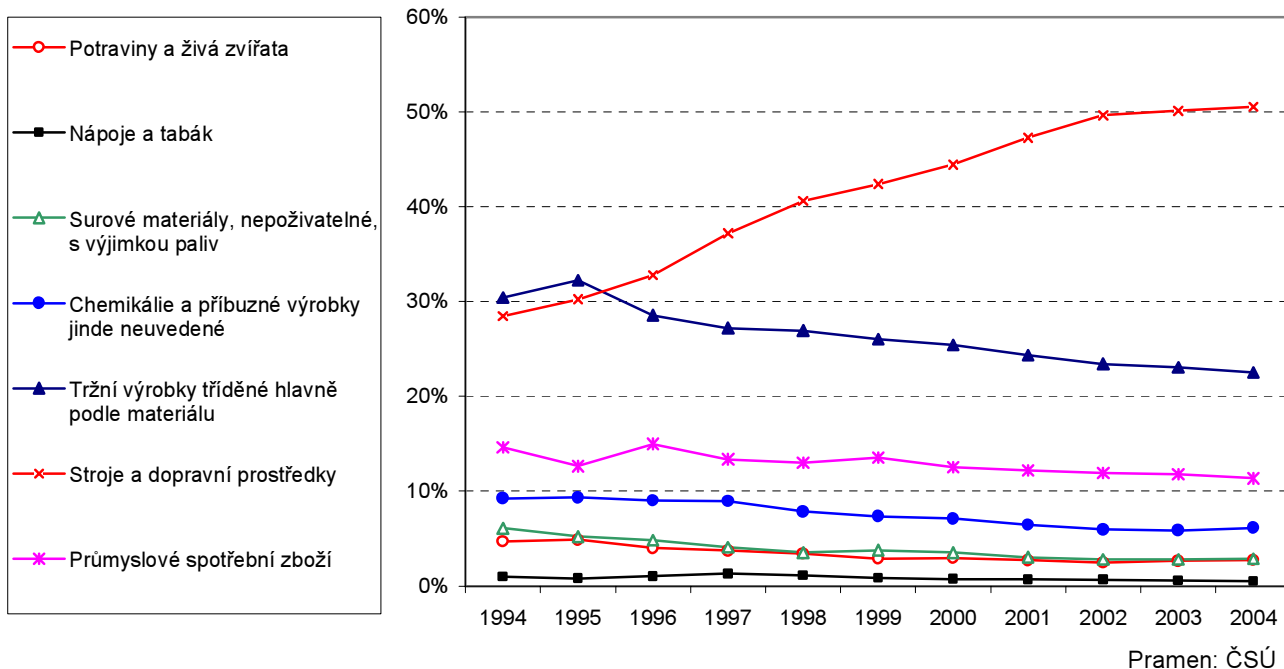
- **Propojení investičních a výrobních strukturálních změn**

Empirická data ukázala souběh ve vývoji produkčních a investičních struktur. Největší nárůsty podílu hrubého fixního kapitálu vykazaly dopravní prostředky (růst o 3 p. b.) a elektrické a optické přístroje (2,2 p. b.), pryžové a plastové prostředky (o 1,1 p. b.). Na druhé straně největší útlumy podílů byly u odvětví lehkého průmyslu.

- **Ve vývozu dominují stroje a dopravní prostředky**

Ve vývozní struktuře se prosazuje jednoznačný vývojový trend. Velmi posílila pozice strojů a dopravních prostředků, které zvýšily svůj podíl na celkovém vývozu z 28,5 % v roce 1994 na 50,1 % v roce 2003. Všechny ostatní skupiny zboží své zastoupení v exportu snížily - chemikálie z 9,2 % na 5,9 %, dále pak spotřební zboží o cca 3 p. b., potraviny o 2 p. b. a tržní výrobky tříděné podle materiálu o 6,5 p. b. Tato vývozní struktura má své přednosti při konjunktuře, ale může být zranitelná v sestupné fázi hospodářského cyklu, neboť je výrazně specializovaná na dopravní prostředky a autodíly, které mají zpravidla výraznější cyklický vývoj.

Graf č. 25 **Struktura vývozu podle tříd SITC (meziroční změna v %, b. c.)**

- **Pohyby v dovozní struktuře nejsou tak výrazné**

Proměny dovozní struktury nejsou v porovnání s vývozní strukturou tak velké. I v ní dominují stroje a dopravní prostředky, avšak jejich podíl např. v roce 2003 byl o cca 7 p. b. nižší než u vývozu. Vysoké zastoupení v dovozní struktuře mají chemikálie, a to více než 11 %, což značně zatěžuje obchodní bilanci a současně svědčí o nízké konkurenceschopnosti českých chemických výrobků. Další významnou složku tvoří minerální paliva, jejichž podíl kolísá mezi 6,5 % a 9,5 % v závislosti na cenách komodit na světových trzích.

- ***V teritoriální struktuře vývozu a dovozu dominuje EU***

V dovozní teritoriální struktuře dochází k významnějším změnám pouze vlivem cyklického vývoje v EU. Podíl EU na celkovém dovozu byl nejvyšší na konci 90. let (64,2 %), potom se snižoval a opět narůstal v roce 2004. Obdobný vývoj probíhal v zahraničním obchodě s Německem, kde dovoz z Německa činil 30 až 34 % z celku. Dynamický růst dovozu je evidován z Číny (podíl již přes 5 %), naopak klesá podíl dovozu ze Slovenska (z 13,2 % v roce 1994 na 5,2 % v roce 2003). Proměny vývozní struktury probíhaly zejména ve 2. polovině 90. let, kdy podíl vývozu do EU dosáhl téměř 70 %. V následujících letech podíl vývozu do EU v podstatě stagnoval, k nárůstu došlo opět v roce 2004.

Podrobnější data o vývoji výrobních, zahraničně obchodních, investičních a spotřebních struktur jsou v příloze.